

Latomaa S., E. Luukka & N. Lilja (toim.) 2017. Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society. AFinLAN vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 75. Jyväskylä. s. 298–319.

Johanna Vaattovaara

Tampereen yliopisto

Akateemisten asiantuntijoiden kertomaa: viestintä, kielitaito ja kielitietoisuus asiantuntijatyössä

This article deals with a research project seeking for in-depth knowledge on language and communication needs in academic encounters. The article is based on 20 interviews with academics representing different specialist areas and fields of science. How do the interviewed professionals reflect on the language decree requirements after years of experience on communication skills needs in their academic careers? What kind of interaction and writing skills are primary, and how are the roles of different languages (English, domestic and others) represented in the data? On the basis of the qualitative content analysis of the interview data, the article presents some overall implications for the language education institutions, particularly the University Language Centres.

Keywords: worklife, communication, language proficiency, academics

Asiasanat: työelämälähtöisyys, viestintä, kielitaito, akateeminen työvoima

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

1 Johdanto

Tutkimustieto on osoittanut, että tietotyöläisten (*knowledge workers*) osuus työmarkkinoilla on 1980-luvulta 2000-luvulle yli kolminkertaistunut. Tiedon tuottajien, jakajien ja käyttäjien määrä on työmarkkinatilastojen perusteella tasaisesti kasvanut, ja samalla asiantuntijoiden suhde toisiinsa sekä tuotettavaan tietoon on korostunut. (Pyöriä, Melin & Blom 2005: 90–91; Johansson, Nuolijärvi & Pyykkö 2010.) Puhutaan työn kielellistymisestä, jota myös eri tavoin tuotteistetaan (Heller 2010; Heller & Duchêne 2016; Nissi & Honkanen 2016).

Työelämän muutosten heijastumisesta kieli- ja viestintätaitotarpeisiin ja kielelliseen tasa-arvoon on keskusteltu jo pitkään (ks. esim. Gee, Hull & Lankshear 1996; Sajaavaara & Takala 2000; Sajavaara & Salo 2007; Solin, Vaattovaara, Hynninen, Tiililä & Nordlund 2016). Globaalissa nykyaikaisessa (*new economy*) englannin kielen valta-asema työelämän vuorovaikutuksen kielenä on osoittautunut kiistattomaksi erityisesti yritysmaailmassa, mutta työyhteisöjen käytänteissä todellisuus on monimuotoisempi (esim. Kankaanranta & Louhiala-Salminen 2010; Virkkula-Räisänen 2010; Angouri 2013; Kingsley 2013). Tässä artikkelissa käsitellään monialayliopistosta valmistuneiden näkemyksiä ja kokemuksia kielellisestä toiminnastaan työelämässä. Läsnä ovat englannin, kotimaisten kielten ja muidenkin kielten käytön tarpeet ja roolit työyhteisöissä ja työprosesseissa. Artikkelin pohjaa *Työelämän kielitaitotarpeet – Professional language needs* (2013–) hankkeeseen, jossa on selvitetty kahdeksan opettaja-tutkijan voimin akateemisen työelämän viestintä- ja kielitaitotarpeita haastatteleamalla eri aloilta valmistuneita, pääosin maisterintutkinnon suorittaneita. Tutkimuksen avulla on pyritty saamaan lisävalaisua siihen, millaista konkreettista kieli- ja viestintätaitoa asiantuntijatyön markkinoilla nykyään tarvitaan ja millaista (kriittistä) kielitietoisuutta tämän päivän kielikoulutuksen turvin tulisi tukea. Kielitietoisuus ymmärretään tässä väljästi tietoisuudeksi kielen ja metakielen roolista osana toimintaa. Artikkelin keskittyy tarkastelemaan haastatteluaineiston tuloksia kahdesta kielestä ylittävistä näkökulmista. Esittelen tarkemmat tutkimuskysymykset luvussa 2 hankkeen esittelyn yhteydessä.

Työelämän kieli- ja viestintätaitoa koskevista kysymyksistä on Suomen kontekstissa saatavilla jo ennestään monenlaista tietoa, aina eri kielten asemaa koskevasta yleisemmästä selvitystiedosta (EK 2014) tehtäväkohtaisiakin kysymyksiä käsittelevään tutkimustietoon (esim. Lappalainen 2015). Laajempia selvityksiä ja tarveanalyyskejä kielikoulutuksen kehittämiseksi on tehty useita. Helsingin yliopiston kielikeskuksessa selvitettiin työelämän kielitaitokysymyksiä 2004–2005 kerätyn materiaalin pohjalta *Akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito* -hankkeessa (Karjalainen & Lehtonen 2005; Lehtonen & Karjalainen 2009). Selvityksessä tavoiteltiin tutkimustietoa paikallisen monialayliopiston kieltenopetuksen tarpeisiin yliopistosta valmistuneiden parissa

tehdyn kyselytutkimuksen sekä työnantajien haastatteluiden avulla. Käsillä oleva tutkimus täydentää aiempaa paitsi ajallisen päivityksen näkökulmasta myös lähestymistapansa puolesta: työelämässä toimivien asiantuntijoiden haastattelujen avulla on nyt pyritty saamaan syventävää kontekstuaalista tietoa kieli- ja viestintäkäytänteistä sekä kielitietoisuuden merkityksestä asiantuntijatyössä. Aiempaa, vastaavan kaltaista tutkimustietoa on saatavilla erityisesti englannin kielen piiristä sekä tekniikan ja kaupan alan konteksteista, joista on tehty laajoja tarveanalyysyjä (Huhta 1999; Huhta 2010; Huhta, Vogt, Johnson & Tulkki 2013). Tutkimushankkeemme tavoitteena on ollut hankkia tietoa paikallisen yliopiston aloja edustavilta työntekijöiltä ja paikantaa samalla potentiaalisia tutkimuskohteita, joita kannattaisi tulevaisuudessa lähestyä etnografisin menetelmin.

2 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tutkimusaineisto koostuu 20 haastattelusta, jotka tehtiin vuosina 2014–2015 Helsingin yliopistosta valmistuneiden parissa. Vapaaehtoisia haastateltavia etsittiin sosiaalisen median (LinkedIn, Twitter) sekä yliopiston alumni-sähköpostilistojen kautta. Taulukosta 1 ilmenee kohderyhmän kuvaus sekä haastatteluteemat.

TAULUKKO 1. Haastattelututkimuksen kohderyhmä ja haastatteluteemat.

Kohderyhmä (kriteerit)	Haastatteluteemat
<ol style="list-style-type: none"> 1. Toimii asiantuntijatyössä 2. Valmistunut HY:stä; muu kuin kielialan tutkinto 3. Työelämässä vähintään 5 vuotta valmistumisen jälkeen 4. Suorittanut kielikeskuksen tarjoamia kieliopintoja 5. Käyttää työssään äidinkielen lisäksi myös muita kieliä 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Taustakysymykset ja nykytilanne (koulutus ja työkokemustausta, tämänhetkinen työ) 2. Muistot kielenoppimisesta ja opiskelusta; identiteetit eri kielten käyttäjänä 3. Nykyiset työtehtävät viestintä- ja kielitaitotarpeiden kannalta 4. Työelämässä koetut viestinnälliset muutokset ja omat kehittymishaasteet; täydennyskoulutus 5. Viestintätaitojen oppiminen työssä ja muissa epämuodollisissa oppimistilanteissa 6. Kokemukset (korkea)koulun kielenopetuksesta ja oppimisesta, muodollisen koulutuksen piirissä saadut eväät

Haastateltaviksi valittiin Helsingin yliopistosta valmistuneita henkilöitä, jotka toimivat koulutustaan vastaavassa tai korkeakoulututkintoa edellyttävässä asiantuntijatyössä (nk. symbolis-analyttinen työ, Reich 1992). Kokemus kielikeskusopetuksesta valittiin yhdeksi kriteeriksi (ks. taulukkoa 1), koska hankkeen avulla tähdätään erityisesti kielikeskusopetuksen kehittämiseen. Samasta syystä haastateltaviksi poimittiin vastaajia, jotka ilmoittivat käyttävänsä työssään myös muita kuin kotimaisia kieliä tai vähintään

toista kotimaista kieltä äidinkielen lisäksi. Tutkimusaineisto painottuu siten työntekijöihin, joiden keskeinen väline työssä ovat (eri) kielet. Tutkimuksen ulkopuolelle kuitenkin rajattiin kieltä pääaineena opiskelleet. Rajauksen avulla haluttiin kohdentaa tutkimus akateemisiin, joiden työ ei ensi sijassa kohdistu kielityöhön kielen asiantuntijana. Haastatelluista puolet edustaa humanistis-yhteiskuntatieteellisiä aloja, seitsemän on oikeustieteilijöitä, ja muun alan tutkinnon suorittaneita on aineistossa kolme (ks. taulukkoa 2). Vapaaehtoisiksi haastateltaviksi ilmoittautui enemmän naisia kuin miehiä. Myös haastatellut olivat pääosin naisia – aineistossa on 14 naista ja 6 miestä. Työelämäkokemuksen osalta haastateltavat edustavat useampaa ikäpolvea: syntymävuodet asettuvat vuosivälille 1948–1982. Työelämäkokemus on taulukossa 2 luokiteltu neljään osaan sen pituuden näkökulmasta.

TAULUKKO 2. Haastateltavien (n=20) tieteellinen tausta ja työelämäkokemus.

Tieteellinen tausta Työelämäkokemus	Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Oikeustieteellinen	Muu	Yhteensä
5–10 v.	4	1	1	6
11–15 v.	2	–	–	2
16–20 v.	4	2	2	8
yli 20 v.	–	4	–	4
Yhteensä	10	7	3	20

Haastateltavien tehtäväkuvat ja työnimikkeet ovat keskenään erityyppisiä. Joukossa on sellaisia asiantuntijoita kuin kehittämisspällikkö, partner, sourcing manager, tutkija, koordinaattori, viestinnän suunnittelija, toimittaja, toimitusjohtaja, professori, kulttuurintuottaja, museoassistentti, manager of legal affairs ja veroasiantuntija. Yhtä tohtoria lukuun ottamatta kaikki ovat ylemmän perustutkinnon suorittaneita.

Haastattelut vaihtelivat kestoltaan vajaasta tunnista puoleentoista tuntiin.¹ Haastatteluiden avulla pyrittiin saamaan kokonaiskäsitys haastateltavien kielellisestä toiminnasta erityisesti työssään, mutta näkökulma sijoitettiin haastattelussa myös osaksi elinikäisen oppimisen (*life-long learning*) ja elämänlaajuisen oppimisen (*life-wide learning*) tematiikkaa (ks. Barnett 2010; Karlsson & Kjisik 2011). Puolistrukturoitua haastattelua

1 Haastatteluiden teosta ovat pääasiassa vastanneet tutkimusavustajat, jotka perehdyttiin haastattelutyöhön kielikeskusopettajien tekemien kolmen pilottihaastattelun jälkeen. Kiitän lämpimästi valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoita Johanna Lehikoista ja Linda Sivanderia, jotka tekivät haastattelut, litteroivat aineiston sekä työstivät siitä yhteenvetoja osana korkeakouluharjoitteluaan.

läpäisevä teema oli oppiminen formaaleissa ja epäformaaleissa ympäristöissä läpi koulutus- ja urapolkujen.

Tutkimussuunnitelmaa ja sittemmin haastatteluaineistoa työstettiin kielikeskuksessa yhteisöllisenä prosessina². Aluksi kukin tutkija-opettaja perehtyi haastatteluaineistoon ja sen litteraatteihin tutkimusavustajien laatimien ensi vaiheen teemoittelujen ja haastatteluista tekemien koosteiden avulla. Tämän jälkeen jokainen perehtyi aineistoon itsenäisesti. Analyyttisiksi lähestymistavoiksi sovittiin laadullinen, aineistolähtöinen sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi (Eskola & Suoranta 2008; Tuomi & Sarajärvi 2009). Samalla sovittiin tutkimusnäkökulmia koskevasta työnjaosta aineiston alustavan teemoittelun pohjalta (esim. englannin kielen, toisen kotimaisen ja oikeustieteellisestä valmistuneiden näkökulma), joiden osalta jokainen tutkija tai tutkijatiimi on vastannut aineiston tarkemmasta luokittelusta ja analyysistä. Myöhemmin aineistohavaintoja ja luokitteluperiaatteita käsiteltiin useassa datasesiossa kielirajat ylittävästi. Tässä artikkelissa on esillä erityisesti haastattelun teemakohtiin 3–6 liittyviä kysymyksiä (ks. taulukkoa 1). Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten haastateltavat reagoivat kieli- ja viestintätaitoa koskevien tutkintoasteusten muotoiluihin?
2. Millainen kielellinen toiminta ja mitkä tekstilajit nousevat keskeisiksi työelämän tarpeiden kannalta?
3. Millaisia suuntaviivoja aineisto kaiken kaikkiaan tarjoaa kieli- ja viestintätaitojen oppimisen ja opetuksen kehittämiseksi?

Näihin kysymyksiin vastaamiseksi sovelsin laadullista sisällönanalyysiä järjestämällä aineiston temaattisesti luettuani sen läpi muutamaan kertaan. Tutkimuskysymykseen 1 vastaava teema rajautui aineistosta selkeänä kokonaisuutena haastattelurungon pohjalta, kun taas tutkimuskysymys 2 on muotoutunut aineiston luennan pohjalta. Siihen vastaamiseksi ryhmittelin aineistohavainnot suullisen ja kirjallisen työskentelyn näkökulmista. Tutkimuskysymykseen 3 on vastattu poimimalla aineistossa käsitellyt keskeiset kieltenopetuksen kehittämistä koskevat ja sivuavat teemat, mutta myös tulkitsemalla aineistoa kokonaisuutena.

² Hankkeen suunnittelussa vuosina 2013–2014 oli mukana toistakymmentä kieltenopettajaa, aktiivisia tutkijoita hankkeessa on kahdeksan. Itse olen toiminut hankkeen tutkijana ja johtajana.

3 Tutkintoasetusten edellyttämä kielitaito työelämässä toimivien arvioimana

Osana teemaa, jossa keskusteltiin muodollisen koulutuksen tuottamasta osaamisesta, haastateltaville näytettiin tutkintoasetustekstit, joissa on määritelty yliopistotutkintoja koskevat kielitaitovaatimukset. Teema toimi yhtenä keinona avata keskustelua kielikoulutuksen ja työelämän välisestä suhteesta.

Haastateltavista yksikään ei muistanut, mitä kielitaidosta yliopistotutkinnoissa oli säädetty heidän opiskeluaikanaan. Muutamilla oli kuitenkin jonkinlainen muistikuva toisen kotimaisen kielen osaamisvaatimuksista. On huomattava, että kaikki haastatellut eivät olleet valmistuneet saman tutkintoasetuksen voimassaoloaikana. Jokaiselle esitettiin haastattelutilanteessa kuitenkin samat asetustekstit vuodelta 2004 (Finlex 2004). Nämä olivat voimassa aikana, jolloin haastateltavistamme nuorin sukupolvi oli valmistunut³. Haastateltaville esitellyt asetustekstit olivat seuraavat (ilman kohtaa 1 koskevia poikkeusmenettelyjä):

Opiskelijan tulee alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon sisältyvissä opinnoissa tai muulla tavalla osoittaa saavuttaneensa:

1. suomen ja ruotsin kielen taidon, joka julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukaan vaaditaan valtion henkilöstöltä kaksikielisessä viranomaisessa ja joka on tarpeen oman alan kannalta; sekä
2. vähintään yhden vieraan kielen sellaisen taidon, joka mahdollistaa oman alan kehityksen seuraamisen ja kansainvälisessä ympäristössä toimimisen.

Tekstit esiteltiin haastattelutilanteessa kaikille suunnilleen samankaltaisella pyynnöllä pohtia, millaisia ajatuksia tutkintoasetustekstit herättävät suhteessa työelämän käytäntöihin ja kielitaitotarpeisiin. Ensisijainen mielenkiinto kohdistui siihen, arvioivatko haastateltavat käytännön osaamisen tasonsa vastaavan tutkintoasetusten esittämiä vaatimuksia.

Haastateltavat reagoivat kysymyksiin eri tavoin. Osa muisteli esimerkiksi todistuksen lausumaa toisen kotimaisen kielen osaamistasostaan, osa keskittyi arvioimaan itse asetustekstin muotoilua tekstinä tai asetukseen kirjatun vaatimuksen mielekkyyttä. Haastattelutilanteessa aiheen käsittely eteni haastateltavien ehdoilla, mutta haastateltaja pyrki kääntämään keskustelun asetusvaatimuksen ja työelämän todellisuuden väliin suhteeseen. Tällöin osa vastaajista kohdisti pohdinnan omaan henkilökohtaiseen tilanteeseensa, osa yleisempiin työelämässä tekemiinsä havaintoihin.

3 Viimeisin tutkintoasetus, jossa säädetään korkeakoulujen kielitaitovaatimuksista, on vuodelta 2013 (Finlex 2013).

Tutkintoasetus ei sääädä erikseen siitä, mitkä kielet ovat kelpoisia tutkinnon vieraaksi kieleksi, mutta englantia oli käytännössä se kieli, josta haastateltavien kanssa keskusteltiin tutkintoon sisällytettävänä vieraana kielenä. Tämä oli odotuksenmukaista, sillä valtaosa yliopisto-opiskelijoista suorittaa englannin vieraana kielenä tutkintonsa viestintä- ja kieliopintoihin (Horppu & Lehtonen 2003: 34). Kahdestakymmenestä haastateltavasta 12 oli sitä mieltä, että korkeakoulusta valmistuvalla on edellytykset selvittää **vieraan kielen** vaatimustasosta myös käytännön työssä. Neljän haastateltavan pohdintoissa mielipide jäi epäselväksi; neljä puolestaan arveli, että asetus edellyttää tai tutkintotodistus lupaa liikoja (ks. esimerkkiä 1).

- (1) H⁴: [- -] mulla on tässä tää nykypäivän tutkintoasetus joka koskee sitä kielitaitoo. niin jos luet sen läpi ja sitten niin kun sanoisit, että, kun sä oot lukenu ton, että miten, mitä sä ajattelet tästä muotoilusta, kun ajattelee niin kun käytännön työelämää?
- V: no tää on kyllä, öö, **tää on kovin toiveikkaasti sanottu** tää, tämä näin, tämä että sellainen ru- suomen ja ruotsin kielen taito, jota vaaditaan tästä, **tää on tää niin sanottu virkamiesruotsi** [- -]. **niukin naukin nytkään kyllä toteutuu**, ainakaan siis kun mä arvelen, mitä ruotsin kieltä opetetaan, no joo. [- -] sit vähintään yhden vieraan kielen sellaisen taidon [- -]. ei oo kyllä sellasia resursseja tälläkään hetkellä. että jos sanotaan, että vaikka se olis sit se englantia, jota ne o- yleensä osaa hitsin hyvin, koska ovat kolonneet kaikki netti, netin, nettisivustot ja pelit ja kaikki mahdolliset, et **englannin kielen taito sinällensä on opiskelijoilla minust varsin hyvä, pääsääntöisesti hyvä**, mutta oman alan seuraaminen, kansainvälisessä ympäristössä toimiminen, omalla alalla niin. niin **välttämättä sen kaltasta kielitaitoo ei, ei ehkä pystytä paljon, paljon tarjoamaan.** (#20 N-48, Yliopettaja eläk., Oik.)

Toisaalta esitettiin myös näkemyksiä, joiden mukaan asetusteksteissä rima asettuu turhan matalalle. Suuressa kansainvälisessä yhtiössä toimiva sourcing manager kuvaa työelämän vaatimuksia asetustekstin kuvausta vaativammiksi ja samalla katsoo (ks. esimerkkiä 2), että vieraan kielen osalta vaatimukset ja osaaminen pääosin kohtaavat, kunhan "tasoa ei tiputeta". Hän tuo asian käsittelyssä esiin myös vuorovaikutustaitojen ja "small talkin" merkityksen ja taidot, jotka hän kokee oppineensa vasta työelämässä.

- (2) H: sit tos oli vielä tosta vieraan kielen osalta. [- -]
 V: (lukee asetustekstiä itsekseen ääneen) toi pitää kyllä paikkansa.
 H: okei eli et se on ihan [- -]
 V: no, menisin jopa tosta yli. **kyllä meillä vaaditaan enemmän, että pystyy sitä käyttämään, et ei riitä oman alan kehityksen seuraaminen.** [- -] suomalaiset osaa tosi hyvin englantia, älkää ainakaan tiputtako sitä tasoa, et **lisää vaan keskustelutaitoja ja jotain... ehkä small talkia voidaan alkaa jo harjottamaan,**

4 H= haastattelija, V=haastateltava (vastaaja). #n viittaa haastattelun numeroon. Aineistolainauksista on lihavoitu tässä käsitellyn kannalta keskeisiä kohtia.

koska mä olen sen joutunu opettelemaan vaan työelämässä. meillä kävi britti kertomassa, et miten tärkeätä se on oikeesti se keskusteleminen, et muuten vaikuttaa tosi vihanieliseltä, jos ei viitti hissis vähän puhuu säästä. et en mä ollut tota ymmärtäny aikasemmin.” (#6 M-77, Sourcing manager, Hum.)

Ne haastatellut, jotka käsittelivät asetustekstiä etupäässä sen muotoilun tai sisällön kannalta, toivat esiin työelämän vaativuuden. Esimerkissä 3 tulee esiin haastateltavan oletus kokeesta kielitaidon arvioinnin perusmuotona ja samalla näkemys siitä, ettei koetilanne luonteeltaan vastaa niitä käytänteitä, jotka työelämässä kohdataan.

- (3) H: niin jos tota, ajattelet käytännön työelämää, niin mitä sä ajattelet tästä muotoilusta.
- V: (hiljenty lukemaan) nii et aika yleinen, yleinen tää on, mutta eihän se laki tavaltaan tai asetus voi oikeestaan muuta ollakaan, mut et se mitä tää on niinku käytännössä niin se. ehkä se nykyinen, tai s- **sanotaan et se taso millä tämän pystyy saavuttamaan niin ei oo kauheen korkee.**
- H: niin.
- V: **et se työelämä on, on niinku vaatii käytännössä niin kun paljon enemmän kuin mitä tämä, tämä vaadittava kielitaito ehkä niinkun tässä on.** [- -] onhan siitä [kokeesta] aina päässy läpi, mut se että [- -] **minkälaisia sitte siellä vois olla niinku ne muut mallit testata** niin se on se **kyky puhua ja kyky kirjottaa pitkiä tekstejä** niin mä en et-, vaikka julkisyhteisös, jotain viranomaispäätöksiä. niin onhan se niinku tosi vaativaa kirjottaa joku kymmensivunen päätös järkevällä tavalla kuin, kuin (naurahtaa) niinku joku koe, jossa pieni patkka käännetään jotain tekstii, et et et sehkä siinä on niinku sitä välimatkaa kirittävänä. (#14 N-72, Veroasiantuntija, Oik.)

Siinä missä useimmat haastateltavat eivät pidä vieraan kielen osaamista koskevaa vaatimusta epärealistisena, enemmistö haastatelluista kokee **toisen kotimaisen** kielen osaamisvaatimuksen olevan korkeammalla kuin käytännön taitojen: vastaajista vain kaksi ajattelee, että työelämään tullaan riittäväillä ruotsin taidoilla. 13 haastateltavaa pitää ruotsin osaamista käytännössä riittämättömänä, vastaajista viisi joko väistää kysymyksen tai heidän näkemyksensä jää muuten epäselväksi. Vahvimpana voi pitää eräissä ministeriössä toimivan kehittämispäällikön näkemystä (esimerkki 4).

- (4) V: täällä on paljon, jotka on suorittanu sen muodollisen, sen yliopiston [- -]. ne on selvinny siitä, mut **eihän ne kykene sitä kieltä käyttään ollenkaan.** et en mä tiedä, mitä siinä pitäis tehdä. en mä tiedä todellakaan, mitä siinä pitäis tehdä. se on niin iso poliittinen kysymys, että on vaikee ruveta sitä sohimaan.
- H: mut siin on sun mielestä semmonen pieni, että vaikka se suoritetaan näin virallisesti yliopistossa esimerkiks toisen kotimaisen kielen osalta, **mut sit siinä on kuitenkin käytäntöön suuri ero?**
- V: **on! ei nää ihmiset osaa sitä. ei ne osaa, ei ne kykene.** että ne tehtävät, mitä meilläkin ihmiset tekee, niin **ajatellaan esimerkiks lakimiehen tehtäviä, niin ei ne missään tapauksessa selviä niistä ruotsiks.** (#10 N-65, Kehittämispäällikkö, Valt.)

Samoilla linjoilla ministeriön kehittämispäällikön kanssa on myös kansainvälisessä yrityksessä toimiva partner (esimerkki 5):

- (5) V: nää [kielitaitovaatimukset] on tosi korkeet.
 H: mmm, korkeet vaatimukset?
 V: nii, et tosi hyvä jos näin, jos kaikki tota korkeakoulusta valmistuneet noi täyt-
 täis, mut ei ne kyl täytä.
 H: nii.
 V: **toi ruotsi esimerkiks, toi on ihan höpöhöpö, ei, ei tota, tällä hetkelläkään niin-
 ku ne jotka tulee, pystyis käyttämään semmosta ruotsin kielen taitoo et ne
 pystyis toimimaan viranomais ruotsinkielisen kanssa.** [- -] mut niinku mä sa-
 noin että ainaki Aalosta ja Helsingin yliopistosta ku sit tulee meille, meille ihmisii,
 niin kyl ne taas englantii puhuu erinomaisen hyvin. (#18 M-63, Partner, Oik.)

Tutkintoasetustekstistä keskusteltaessa ja haastattelun muiden teemojen kautta avau-
 tuu monia yksittäisten kielten käyttöön ja oppimiseen liittyviä näkökohtia, joihin pa-
 neudutaan hankkeen tulevissa artikkeleissa. Toisen kotimaisen kielen (ruotsin) osalta
 kiinnostavia ovat esimerkiksi yksityiskohdat, joiden mukaan ruotsin kielen taidolla on
 merkitystä paitsi asetustekstin painottamassa kansallisessa viranomaistyössä myös
 kansainvälisessä tai pohjoismaisessa yhteistyössä. Aineistoa läpäisevä näkemys on, että
 vain harvalla käytännön ruotsin taito on riittävä, vaikka tarve sen käyttöön ei ole väis-
 tynyt – joidenkin haastateltavien mukaan jopa päinvastoin. Esimerkkinä tästä on erään
 toimitusjohtajan kertomus (ks. esimerkki 6):

- (6) [- -] mulle synty [kouluaikana] ruotsin kieltä kohtaan semmonen kompleksi, joka,
 joka harmikseni, niin tota sitte aiheutti sen, että **mä en opiskellu ruotsia kunnol-
 la. josta oon kärsiny koko loppuikäni.** [- -] varsinki nyt pohjoismaisissa kon-
 takteissa niin siit, siit ruotsin kielen sujuvuudesta olis hirveesti hyötyä. mä olin,
 olin, siirsin työpöytäni ku mä pidin yhtä pohjoismaista divisioonaa, niin siirsin
 pöytäni Tukholmaan ihan vaan sitä varten et mä, mä tota saisin siihen sujuvuutta.
 (#19 M-58, Toimitusjohtaja, Oik.)

Äidinkielen taidoista (suomi) tutkintoasetustekstit eivät kirvoittaneet keskustelua. Tämä
 jäi haastateltavilta ehkä huomaamatta osana asetusmuotoilua, eivätkä haastattelijat sii-
 hen johdatelleet. On mahdollista, että äidinkielen osaamisvaatimusta pidettiin itsestään
 selvänä suhteessa toisen kotimaisen ja vieraan kielen osaamista koskeviin kysymyksiin,
 jotka haastatteluissa nousivat etualalle tutkintoasetuksia koskevissa keskusteluissa. Toi-
 saalta äidinkielen hyvästä käytännön taidosta ei aineistossa suinkaan aina keskusteltu
 selvionä – päinvastoin useat haastateltavat, kuten ministeriössä toimiva kehittämispääl-
 likkö seuraavassa esimerkissä, toivat esiin kriittisiä havaintojaan:

- (7) [- -] mun mielestä on tärkeätä ennen kaikkea se, että kieliopillinen ilmaisu on hyvin selkeätä ja se kieli on, vaikka se on byrokraattista kieltä, niin se kieli on kieliopillisesti yksinkertasta, selkeätä ja ymmärrettävää ja oikeakielistä. must se on tärkeätä, et mun mielestä ihmisestä tekee erittäin tyhmän vaikutelman se, jos hän ei kykene suomen kielellä selkeeseen ilmaisuun. se et jos mä tiedän et henkilöllä on muu äidinkieli niin sen antaa helpommin anteeks, mut muissa tapauksissa ei. [- -] **mä en oo varma, onks se** [suomen kielen taito entisestä] **heikentyny.** en mä tiedä, voi olla ettei oo mut **hyvin paljon kyllä tapaa vastavalmistuneita mais-tereita joilla on ihan käsittämättömän huono suomen kielen taito.** (#10 N-65, Kehittämispäällikkö, Valt.)

4 Työelämän viestintätilanteet ja tekstilajit

Aineistosta nouseva tieto erilaisista vuorovaikutustilanteista sekä kirjallisten tekstien tuottamisen konteksteista ja käytänteistä konkretisoivat työn kielellistymistä ja myös tietoisuutta siitä. Käsitelen tässä **kirjallista** ja **suullista** viestintää koskevia aineistohavaintoja. Analyysivaiheessa poimin tätä tarkastelua varten aineistosta kohdat, joissa kuvattiin kirjallista ja suullista toimintaa työssä. Tarkastelu nosti näin esiin eri tekstilajit, joita työssä tuotetaan ja joita haastatteluisa tuotiin esiin. Seuraavassa luon katsauksen työssä kirjoittamiseen (4.1) ja suullisiin viestintätilanteisiin (4.2), jotka hahmottuvat haastateltavien puheessa keskeisiksi heidän työtehtäviensä kannalta. Tässä on muistettava, että kyse on haastattelukontekstista, jossa keskustellaan työelämän kieli- ja viestintätaitoista sekä kielenopetuksen kehittämisestä näiden taitojen tukemiseksi.

4.1 Kirjoittaminen asiantuntijatyössä

Työskentelipä missä hyvänsä asiantuntijatehtävissä, jokaisen työhön kuuluu **sähköpostien** kirjoittamista. Ne ovat osa rutiineja, jotka kysyvät paitsi aikaa myös vuorovaikutustaitoja. Työelämässä on tavallista, että tekstien tuottaminen on yhteisöllinen prosessi, ja toisinaan jopa sähköposteja laaditaan yhteistyössä. Tämä tuli aineistossamme pariin otteeseen esiin käsiteltäessä haastateltavan rajallista kielitaitoa, esimerkissä 8 nimenomaan ruotsin kielen taitoa:

- (8) sanotaan, et **mun pitää kirjottaa ruotsinkielinen sähköposti vaikka** niin kyllä mä kirjotan sen ja sitten mä mietin viel uudelleen, että **hetkinen miten tää menee, onks tää nyt oikein.** et oikees elämäs voi aina pysähtyä ja tarkistaa. [- -] **siel on kuitenkin ihmisiä jotka puhuu erittäin hyvää ruotsin, niin pysty kysymään et hei, miten mä tähän liittyvän tän asian** [- -]

H: niin, et jääny pulaan.

V: joo, kyllä. **nimenomaan et sai apua.** (#1 N-82, Tutkija julkisella sektorilla, Valt.)

Haastatteluista ilmenee kokemus, ettei työyhteisössä kaikilla yksilöillä tarvitse olla samanlaista kielitaitoa, vaan keskeistä on työyhteisön kielitaitovaro. Hyvä ruotsin taito tuli esiin yhtenä valttina työelämässä jo työtä haettaessa: suomalaisessa työyhteisössä on syytä olla joku, joka hallitsee ruotsin kielen.

Haastatteluista tulee esiin kokemus, ettei sen kaltaisiin rutiininomaisiin toimintoihin kuin sähköpostin laatimiseen ole saatu riittävästi koulutuksen tuomaa varmuutta. On tosin huomattava, että osa haastatteluista on opiskellut aikana ennen sähköpostia. Sähköpostiviestin rooli kontaktin luomisessa voi olla tänä päivänä hyvinkin keskeinen, ja pieniin sanavalintoihin voi jäädä jumiin (esimerkki 9).

- (9) ja sit ehkä se, yliopiston kieliopetuksessa, mitä mun mielestä ei ollenkaan niin kun riittävästi oikeastaan millään kielellä, niin ei- koska se kaikkein todennäköisin tapa miten mä käyttäisin jotain vierasta kieltä on se et mä lähettäisin sähköpostia. [- -] et semmosest niinku kohteliaisuusfraasit [- -]. (#12 N-76, Tax manager, Oik.)

Muistioiden laatiminen on useimmille haastatteluille arkipäivää. Muistioita laaditaan erilaisten neuvottelu- ja kokoustilanteiden pohjalta, jotka puolestaan edustavat tyypillisiä vuorovaikutustilanteita (ks. lukua 4.3). Tekstilajina muistioita pidetään paitsi tavallisina myös tärkeinä. Organisaation muistina ne edustavat ”järjestettyä tietämystä”, joiden kautta työyhteisössä olennainen informaatio myös leviää (Mäkinen 2004: 53). Haastatteltavat viittaavat lisäksi erilaisiin **sopimuksiin, raportteihin ja presentaatioihin**, joita he laativat osana työtään. Eräs haastatteltava viittaa presentaatioihin esityksinä, joita (nykyään) laaditaan tehokkuuden nimissä laajempien tekstien sijaan:

- (10) se on koko ajan on ikään kun lyhentynyt sieltä työelämän alkuvuosista se viestintä semmoseks vähän powerpoint esitysten suuntaan. et semmosta ehkä niin kun pitkää tekstianalyysia ei todellakaan. et semmoseks lyhyeks ja täsmälliseks viestijäks kuvailisin itseäni. (#14 N-72, Veroasiantuntija isossa konsernissa, Oik.)

Esimerkissä 10 siteerattu veroasiantuntija ei ole ainoa, joka tuo esiin viestinnän muutoksen tässä mielessä. Työstettävien tekstien luonne on aineiston perusteella muuttunut yhä tiiviimpään suuntaan. Tyypilliseltä myös näyttää, että samasta asiasta viestitään useammalle taholle eri tekstilajein, toisinaan eri kielillä, ja kirjallisessa muodossa käsiteltäviä asioita prosessoidaan luonnollisesti myös suullisesti.

Vaikka tekstikäytänteiden ja esimerkiksi englannin kielen käytön koetaan lisääntyneen työssä, haastatteluista ei kuitenkaan synny kuvaa, että äidinkieli(t)en tai kotimaisten kielten merkitys olisi vähenemässä. Suomen kielellä voi äärimillään olla käyttöä ”salakielenä”, kuten eräs haastatteltava kuvaa (ks. myös Vaara, Tienari, Piekkari & Sääntti 2010: 96), mutta yhdenkään haastattelun perusteella työskentely ei rajoitu englannin kielellä toimimiseen edes kansainvälisissä yhtiöissä. Kuva on odotuksenmukai-

nen aiempien tutkimusten valossa, joissa on dokumentoitu työyhteisöjen monikielistä arkea (esim. Angouri 2013; Kingsley 2013). Tästäkin aineistosta ilmenee, että kotimaista kieltä käytetään paikallisessa vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi ulkoisessa viestinnässä, jonka moni kokee muuttuneen ja monipuolistuneen takavuosista. Tutkimustehtävissä toimiva valtiotieteilijä (#1 N-82) myös väittää, että ”äidinkielellä selkeen kirjallisen tekstin tuottaminen on korostunut enemmän”. Toisaalta työelämän nopeus, dynaamisuus ja tehokkuus heijastuvat työelämän käytänteissä paitsi tekstien laajuuteen (vrt. esimerkkiä 10) myös niiden laatuun ja luonteeseen:

- (11) ranskalaisilla viivoilla nopeest kirjoitettua suttua on mun työni. (#6 M-77, Johtotason tehtävissä kansainvälisessä yrityksessä, Hum.)

Tekstitaitojen kehittämiseen ja kehittymiseen viitataan haastatteluissa jonkin verran. Julkisella sektorilla toimiva tutkija pohtii seuraavassa esimerkissä (12) sosiaalistumista tiettyyn ammatti-identiteettiin ja tekstin tuottamisen kulttuuriin, mutta tuo samalla esiin tekstien kehittämisen paikkoja työyhteisön tasolla.

- (12) V: mä muistan silloin esikoisen **hoitovapaan jälkeen ku mä palasin töihin** ja viel ku oli ollu siellä ulkomailla niin **täytyy sanoo et asiategstin tuottaminen oli kyl aika työlästä ennen ku sai sen joteki vaan sen ammatti-identiteetin taas pinnalle, et mites näitä tekstejä oikein tehdään.** [- -] varsinki ku me tehdään näitä EU-hankkeita joihin kuuluu tää ihan vaan massiivinen byrokraatia, niin tavallaan siis semmosen kapulakielen tuottaminen on ikävä kyllä aika sillai yleistä eli tavallaan se vois olla semmonen, **ihän semmonen kehittämisen paikkakin** että miten.
H: oisko se toivottavaa että pitäis päästä kapulakielikurssille vai siitä eroon?
V: siitä eroon. (#1 N-82, Tutkija, julkinen sektori, Valt.)

Jonkinlainen **tiedottaminen** on osa useiden asiantuntijoiden työtä, ja usea haastateltava kuvaa uutena haasteena esimerkiksi viestintää sosiaalisessa mediassa, mikä on tarkoittanut esimerkiksi opettelua tiivistää viesti 140 merkkiin.

4.2 Suullinen vuorovaikutus

Haastateltavat pohtivat suullista viestintää odotuksenmukaisesti omien työtehtäviensä ja niissä otettavien roolien kannalta. Kielitietoisuus näyttäytyy tai tulee puheeksi erityisesti sellaisten tehtävänhaltijoiden kanssa, joiden työssä on kyse johtamisesta tai korostuneemmin ”tuloksen tekemisestä” työnantajalle.

Kankaanranta ja Louhiala-Salminen (2010) käsittelevät vuorovaikutusmenestystä (*communicative success*) työntekijöiden kokemuksena onnistuneista viestintätilanteista, joissa saavutetaan esimerkiksi neuvottelutavoite. Vastaava näkökulma on läsnä vähintäänkin implisiittisesti myös tämän aineiston haastatteluissa. Esiin nousevat erityisesti

kulttuurienvälisen viestinnän taidot ja se tosiasia, että viestintätilanteissa on tavallisesti osallisena englantia toisena kielenä käyttäviä henkilöitä (ks. esimerkkejä 13 ja 14):

- (13) intialaiset on hyvä esimerkki, ku ne ei voi sanoo ei. niin se on, se on niinku et jos johonki asiaan vastaaminen tosiaanki nii. **ei tuu selvää, selvää vastausta niinku johonki asiaan, tai kierrellään. sit pitää niinku ymmärtää se, et se tarkoittaa niinku ei.** tai [- -] sit pitää alkaa vähän jotenki niinku kysymään jotenki, **kautta rantain ja yrittää päästä selvyteen**, että mikä, mikä se ongelma nyt kulloinki sitte on. [- -] miten, **miten suoraan** sitte voi asioita sanoa ja minkälaisin, **minkälaisin korulausein** niin sehän on tietysti **oma taiteenlajinsa**. (#12 N-76, Tax manager, Oik.)
- (14) H: minkälaisia ne [kulttuurielementit kielitaidossa] vois olla kenties?
V: tota, no varmasti se et vähän niinkun pystyy, pystyy käyttämään sellasta kieltä kuin vastaanottaja kun [- -] no mulla on esimerkki just puhutaan kollegoiden kanssa et pidetään koulutuksia eri puolilla maailmaa meidän ihmisille, niin pitää miettiä eri tavalla. kaikki käytännössä tehdään vieraalla kielellä englanniks, niin, niin **pitää miettiä ihan eri tavalla et kun menee puhumaan englantia Kiinaan, kun menee puhumaan Usaan**. (#11 N-66, Manager of legal affairs, Oik.)

Monikielisissä tai pääosin englanninkielisissä työyhteisöissä on aineistomme perusteella harvoin virallista kielipolitiikkaa. Silloin kun keskeinen työkieli työyhteisössä oli jokin muu kuin suomi, kyseessä oli aina englantia, vaikka englannin kielen käyttö työkielenä ei ole kaikissa tilanteissa itsestään selvä tai ainoa valinta kansainvälisissä yrityksissäkään (ks. Vaara ym. 2010). On myös huomattava, ettei virallinen kielipolitiikka ole ainoa kielikäytänteitä ohjaava tekijä (Fredriksson, Barner-Rasmussen & Piekkari 2006; Angouri 2013) ja virallinen kielipolitiikka voi syntyä myös ”vahingossa”, kuten Vaara, Tienari, Piekkari ja Sääntti (2010) ovat tutkimuksessaan osoittaneet. Osa haastatelluista oli epävarmoja työyhteisönsä kielipolitiikan virallisuudesta. Useimmiten käytänteiden koettiin vain muovautuneen tietynlaisiksi.

Kaikki haastatellut tunnistavat omassa viestintäosaamisessaan aukkoja, mutta näitä ei käsitellä välttämättä niinkään esteinä, vaan pikemminkin paikallisina, mikrokontekstuaalisina hankaluuksina. Manager of legal affairs (haastattelu #11) käyttää käsitettä *sosiaalinen kielitaito* viittaamassa vuorovaikutustaitoon tilanteissa, joissa ”mennään asiaan”. Tässä nähdään usein olevan kyse vivahteista, sosiaalisesta sensitiivisyydestä ja tyylistä, joka täytyy taitaa niin äidinkielellä kuin mieluusti muillakin kielillä (ks. esimerkkiä 15).

- (15) [- -] se myös se tyylilajivariaatiohan on iso, et ihan tommosta **hyvin tämmöses-tä puhekielisestä sitte taas tosiaan hyvin formaaliin**.
H: kaikissa kielissä vai onko [- -]
V: mmm, erityisesti suomessa. en mä ruotsiks pysty niin formaaliin ilmaisuun kun mä ehkä haluaisinkin, mut niin myös englannissa joo. [- -] välillä ärsyttää se että

jotenkin englanniksi vois pystyä kirjottamaan nopeemmin. (#10 N-65, Kehittämispäällikkö, Valt.)

Haastatteluista välittyi se aiemmankin tutkimustiedon dokumentoima havainto, että työelämä kysyy erityisesti kontekstisidonnaista kielitaitoa, mukautumisvalmiutta ja kulttuurista sensitiivisyyttä (Huhta 2010; Kankaanranta & Louhiala-Salminen 2010; Huhta ym. 2013). Useampaan kertaan aineistossa toistuva keskustelunaihe on kielen yksinkertaisuus, millä viitataan yhtäältä kielenkäytön selkeyteen ja toisaalta myös esimerkiksi englannin kielen sujuvaan, kontekstissaan luontevaan käyttöön. Näihin molempiin viitataan sekä kirjallisessa että suullisessa viestinnässä esimerkissä 16.

(16) V: no tota mä en tiä **tuleeks se sieltä [kielikoulutuksesta] vai tuleeks se jostai muualta, mutta** totta kai niitä jotain kirjallisessa tuotannossa nii tehdään liian **vaikeita kielirakenteita**, koska, öö, **vertaa vaikka meiän britteihin- ne kirjottaa yksinkertassemmin eikä käytä sidossanoja niin runsaasti.** ja on, on niinku huomattavasti simppelempi kun sitte taas, taas sitte öm. **meillä yritetään niinku liian monimutkasii rakenteita, sanoo yhdyslauseessa liia hienosti kaikki asiat.** et kylmä, se on vähän niinku suomen kielen käytössä, **ku meillä on ihan suomen kielles se sama ongelma että. et ihmiset kirjottaa ihan höpöhöpöi täällä, et tota. ku täällä pitäis kirjottaa niinku ihminen ihmiselle kirjottaa, eikä, eikä niinku öö asetustekstejä tehtäis. niin tota tota. siinä ois, ois toinen sitte totta kai niin ihan se suullinen sujuva kielenkäyttö, niin se ois ollu se tosi tärkeetä ja tota.**

[– –]

H: nii. mut ehkä kaipaisit enemmän just semmosta viestintää siihen koulutukseen että [– –]

V: viestintää, kyl, kyllä. tulee ymmärretyks- ei se, että miten, miten sä niitä lauseita, tai miten sä niit sanoja osaat, vaan **se että tulee ymmärretyksi.** (#18 M-63, Partner, Oik.)

4.3 Kielikoulutuksen kehittämissuuntia työelämästä katsoen

”Pitäis tavallaan saada semmonen muutos opiskelemisesta oppimiseen.” Näin toteaa eräs haastateltava (#9 M-64, Professori, MatLu) kysyttäessä, miten yliopiston kielikoulutusta pitäisi muuttaa, jotta se parhaiten vastaisi työelämän vaatimuksiin. Professorin toteamus kiteyttää paljon niistä ajatuksista, joita haastatellut 20 asiantuntijatyöläistä tuovat esiin haasteina yliopiston kielenopetuksen kehittämiseksi. Haastatteluissa on eri teemojen yhteydessä esillä sekä suoraan että epäsuorasti esitettyjä näkemyksiä korkeakoulun viestintä- ja kielitaito-opetuksen kehittämiseksi. Tässä käsitellään keskeisimpiä kehittämisaalueita aineiston sisällönanalyysin pohjalta (maininnat kehittämiskohteista) mutta myös implisiittisempien pohdintojen sekä aineiston kokonaistulkinnan pohjalta.

Monet haastateltavat pohtivat kysymystä kielenopetuksen kehittämisestä paitsi suhteessa omiin oppimiskokemuksiinsa ja muistoihinsa myös suhteessa työelämässä saamaansa täydennyskoulutukseen, josta yllättävänkin monella haastatellulla on kokemusta joko työnantajan tarjoamana tai omin neuvoin hankittuna.

Täydennyskoulutuksia pidetään tarpeellisina ja niiden on yleensä koettu vastaavan konkreettisesti oman työn tarpeisiin. Koulutuksiin osallistutaan tämän aineiston perusteella innokkaasti, ja täydennyskoulutusten pedagogiikasta puhutaan hyvin myönteiseen sävyyn⁵. Tehokas koulutus on luonnollisesti koulutuksesta maksavan työnantajan ja siten myös koulutuksen tarjoajan yhteinen intressi, vaikkakin koulutuksia on haastateltavien mukaan työnantajan kustantamana säästösyistä aiempaa vähemmän tarjolla. Kaikilla työpaikoilla tätä mahdollisuutta ei ole aiemminkaan ollut.

Haastateltaville on karttunut työtehtävissä ja monille myös siis täydennyskoulutuksen yhteydessä tuoreita näkemyksiä siitä, millaista on tarkoituksenmukainen ja tehokas kielikoulutus. Näkemykset eivät tosin ole täysin yhteneväisiä. Ristiriidat näyttäisivät kytkeytyvän paitsi työtehtävien luonteeseen myös haastateltavien erilaisiin muistoihin ja kokemuksiin jo kouluajoilta⁶. Brilljantti ranskan opettaja on saattanut herättää elinikäisen kipinän ranskan kielen opiskeluun, kokemus ruotsin opettajan kuivakkaista kielioppisulkeisista tai englannin opettajan nolaavasta käytöksestä ovat jääneet muistiin ja jättäneet jälkiä yksilöllisiin kokemuksiin kielenopiskelusta. Ne ovat vaikuttaneet myös sisäiseen motivaatioon kehittyä kielen tai yksittäisen kielen käyttäjänä. Moniäänisyydessään aineisto avaa myös sitä, miten erilaisia kielen oppijoita yksilöt kokevat olevansa ja miten erilaisia lähestymistapoja oppimiseen heillä on ollut niin muodollisessa koulutuksessa kuin työssä toimiessaankin. Joillekin esimerkiksi oikeakielisyyden tärkeämpi arvo ja lähtökohta kuin toisille.

Suoraan kysyttäessä haastateltavilla on yleensä esittää ideoita ja ehdotuksia korkeakoulun kielikoulutuksen kehittämiseksi. Kieliopin opetus jakaa mielipiteitä, mutta näkemykset vuorovaikutusosaamiseen ja työelämälähtöisyyteen panostamisesta formaalin koulutuksen puitteissa ovat samansuuntaisia. Esimerkiksi eri tekstilajeihin harjaantumisen tärkeys ja työelämälähtöisyys tekstitaitojen opettamisessa tulivat esiin tavalla tai toisella useimpien haastateltavien kanssa.

5 Tässä on tosin muistettava, että hankkeemme haastateltaviksi päätyneet työntekijät saattavat edustaa tässä mielessä aktiivisinta joukkoa. Yleistyksiä niin täydennyskoulutusaktiivisuudesta kuin muistakin aineistohavainnoista on tehtävä varoen.

6 Tältä osin aineiston analyysiä olisi mielekästä vielä syventää diskurssianalyysin keinoin esimerkiksi sen analysoimiseksi, miten haastateltavat orientoituvat haastattelutilanteessa kielenopetuksen kehittämiseen omien oppimiskokemustensa ja kielellisten identiteettinsä tai toimijuuksiensa lähtökohdista.

Kriittisimmillään haastateltavien näkemys on, että korkeakoulun kielenopetus on elänyt omaa elämäänsä suhteessa siihen, mitä työelämässä tarvitaan. Töissä ei laadita esimerkiksi esseitä eikä käytännön tilanteista selvitä paperinmakuisilla kielioppirakenteilla, joita on formaalissa opetuksessa joskus harjoiteltu aukokotehtävin. On kuitenkin huomattava, että haastateltavat ovat valmistuneet yliopistosta enimmäkseen ennen 2000-lukua ja moniin aineistosta nouseviin kehittämissideoihin on yliopistomaailmassa jo tartuttu, esimerkiksi tähän:

- (17) ja myöskin sitte niinku yhteydet, yhteydet esimerkiksi noitten niinku alojen liittoihiin. [- -] pikkasen siinä on sitä, sitä että korkeakoulut tietenkin tietyllä **tapaa (hymähtää) asettuu sinne niinku, vähän niin kun omaan yksinäisyyteensä, et onks se vuorovaikutus riittävää?** varmaan sitä pyritään tekemään, mut et se niinku, **pitäis valmentaa siihen työelämään.** et lähtee ne tarpeet kuitenkin sieltä sitte että mitkä ne työelämän vaatimukset o on ja mitä tota, mitä taitoja siellä tarvitaan. eikä, **eikä niinkun mennä sanoilla sapluunoilla,** samalla sapluunalla vuosikymmeniä että, et sitä niinku, **tavallaan sitä opetusta pitäis kehittää myös niinku kieli- kieliopetusta ja sen vaatimuksia.** (#13 M-59, Assistant fund manager, Oik.)

Edellisessä lainauksessa tulee esiin ajatus siitä, että paitsi kielikoulutusta myös *sen vaatimuksia* pitäisi kehittää (ks. myös tutkintoasetuksen käsittelyä tarkastelevaa lukua 3 edellä).

Kuten edellä jo ilmeni, työelämän toiminta ja myös tekstien tuottaminen ovat usein tiimityötä. Siksi merkityksellisiä eivät ole vain yksilön vaan myös yhteisön kompetenssit sekä työyhteisön toimintatavat. Useat haastateltavat mainitsevat työyhteisön tukevan heitä eri kielten käytössä (ks. esimerkkiä 18, vrt. myös esimerkkiä 8).

- (18) ja sitten kaikki meidän talosta lähtevät dokumentit ja viralliset kirjeet ja tämmöset, ne tulee mun kautta. et **mul on se kielentarkistusrooli suomex ja ruotsiks** myös siinä, että ne mä hoidan ja teen kaikki sopimukset meillä ja näin. [- -] mun englannin kieli, niin mä pystyn toimimaan sillä kirjallisesti paremmin ku suullisesti eli kyllä mä viestittelen sähköpostitse englanniks jonkin verran mut suullisesti, **jos meille tulee englanninkielisiä vierailijoita, niin sillen mun kollegat tulee kehiin koska mä koen että mä oon liian kömpelö siinä.** (#7 N-62, Kulttuurintuottaja, Hum.)

Haastateltavat kohtelevat äidinkielen taitoja sekä sujuvaa englannin kielen taitoa itsessään selvinä tarpeina, ja useat tuovat myös esiin sen, ettei näitä valmiuksia esimerkiksi työhön otettaessa juurikaan kyseenalaisteta tai testata: asiantuntijan oletetaan lähtökohtaisesti hallitsevan molemmat. Toisaalta vahva viesti on, ettei muodollisen perus- ja korkeakoulun viestintä- ja kielitaito-opetuksen voi edes olettaa tarjoavan täsmällisiä työelämärelevantteja taitoja ennakoon. Haastateltavat viittaavat työelämän viestintä-

tätilanteisiin toimintana, joka on mahdollista oppia vain työssä – niissä konteksteissa, joissa kieltä käytetään.

- (19) et voi sanoa, että ei missään nimessä silloin opiskeluvaiheessa saadut eväät olis riittäny niin kun niihin termeihin mitä tämä oma ala on sitten tuonut mukanaan. mutta tietysti se pohjakielitaito ja, niinku kielioppi ja jotkut perussanat tuli, tuli sieltä, mutta sit se semm- **semmonen niinku olennainen täsmällisyys siihen viestintään on vasta työelämän kautta.** (#14 N-72, Veroasiantuntija isossa konsernissa, Oik.)

Etenkin pidempään työelämässä olleet puhuvat paljon myös muutoksesta ja mukautumisesta muutoksiin. Se, mikä ei vaikuta muuttuvan, on tarve ja vaatimus toimivaan vuorovaikutukseen, kuten 32 vuotta työelämässä toiminut toimitusjohtaja pohtii:

- (20) tää, tää on selvästi ollaan menossa niinku johonki, mitä ei vielä tunnisteta, et me, ja. ja et. minkä verran nää apuvälineet tuo sitte tähä vuorovaikutustilanteeseen ja pikemminkin niin. kyllä tää ihmis- **ihmisenä oleminen niin se on, ehkä se suurin opiskelu on jatkuvasti se oppia tuntemaan vuorovaikutustilanteita.** ehkä. niinku ja, ja sitte **hyödyntää näitä mahdollisia teknisiä apuvälineitä** sitte tän kielellisen viestinnän oikeenymmärtämiseen. (#19 M-58, Toimitusjohtaja, Oik.)

Kielitaito on ennen muuta sosiaaliumista kielen käytön paikallisiin konventioihin. (Ks. myös esim. Räisänen 2013; Virtanen 2017.) Taitava kielenkäyttö ei merkitse aina korkean taitotason ideaalia, vaan kykyä mukautua kontekstin edellyttämään kielenkäyttöön, joka toisinaan voi vaatia esimerkiksi kykyä tasoittaa tai yksinkertaistaa kieltä. Myös ne tutkimustulokset (esim. Karjalainen & Lehtonen 2005), jotka asettavat tärkeysjärjestyksen kärkeen viestintärohkeuden ja itseluottamuksen viestimiseen, saavat vahvaa tukea tästäkin aineistosta. Oikeakielisyydestä ei ole juuri hyötyä, jos ei ole kykyä ja rohkeutta kommunikoida muuten vakuuttavasti. Aineistossa korostuva näkemys onkin, että rohkeus kielen käyttämiseen ja viestintään tulee asettaa opetuksessa etusijalle ja että opetusmenetelmien tulisi suosia mahdollisuuksia autenttiseen kielenkäyttöön.

5 Lopuksi: suuntia kielenopetuksen kehittämiseen

Tässä tutkimuksessa pyrittiin saamaan esiin konkreettista puhetta työelämän todellisuudesta suhteessa etenkin korkeakouluopinnoissa saatuihin eväisiin ja oppimiskokeuksiin. Yhtenä temaattisena fokuksena on tässä tarkasteltu sitä, miten haastateltavat reagoivat tutkintoasetusteksteihin, joissa säädetään korkeakoulututkintojen kielitaitovaatimuksista (nyk. viestintä- ja kielitaitovaatimukset). Näiden käsittelyllä oletettiin virittyvän keskustelua erityisesti siitä, miten kieliopintopolkujen ja viime kädessä kor-

keakoulun kielenopetuksen koetaan tuottavan asetustekstien edellyttämää osaamista. Artikkelissa on myös läpileikkaus siitä kuvasta, jonka aineisto antaa työelämässä keskeisistä viestintätilanteista ja tekstilajeista niissä työtehtävissä, joita haastatellut akateemiset edustavat. Lopuksi olen käsitellyt aineistossa esiin tulevia ehdotuksia ja aineiston pohjalta nousevia implikaatioita korkeakoulututkintoihin kuuluvan kielenopetuksen kehittämiseksi.

Kokonaisuutena tutkimus tukee aiempien tutkimusten ja selvitysten havaintoja ja suosituksia esimerkiksi siinä, että olennaista on hahmottaa viestintä- ja kielitaidot joustavina, kontekstisidonnaisina käytänteinä (Huhta 2010; Huhta ym. 2013). Esimerkiksi tietoisuus variaation sosiaalisista merkityksistä koetaan vuorovaikutustilanteissa toisinaan oikeakielisyyttä tärkeämmäksi, ja alkeellisempikin kielitaito vuorovaikutuskumppanin kielellä voi edistää kumppanuuden rakentumista. Tämä kannustaa suuntaamaan opetussuunnitelmien opetusfilosofista pohjaa omaksumisen (*acquisition*) painopisteestä osallistumisen (*participation*) suuntaan (Sfard 1998) ja pohtimaan, miten kielitietoisuus ja monikielisyys ovat opetuksessa lähestymistapoina läsnä. Laajempien yleistysten tekoon aineisto on pieni ja myös painottunut sellaisissa työtehtävissä toimiviin, jotka olivat ilmoittaneet käyttävänsä myös muita kuin äidinkieltä työssään. Tältä kannalta kiinnostavaa aineistossa onkin muun muassa se, millaisena eri kielten rooli työssä näytetään.

Koulun ja haastatteluissa erityisesti esillä olleen korkeakoulun kielikoulutuksen haastateltavat kokevat läpikulkupaikkana, jonka kautta tulee saada tietyt perusvalmiudet kehittää kommunikaatiotaitoja. Haastateltavat korostavat koulutuksen tehtävää siis perusvalmiuksien antajana ja elinikäiseen oppimiseen valmentavana. Tutkintoasetuksessa korostetusta alakohtaisuudesta opetuksessa ei kanneta erityistä huolta: haastateltavat kokevat, että kielenkäyttöön sosiaalistutaan työssä, parhaassa tapauksessa työnantajan tarjoaman täydennyskoulutuksen tuella. Tällöin ajatellaan erityisesti sanastoa, mutta myös se tuodaan esiin, että paikallisesti määrittävät tyylit opitaan jokaisessa työssä erikseen. Samalla kun työelämää kohdellaan merkittävänä oppimiskontekstina, pidetään kuitenkin tärkeänä myös formaalin kielenopetuksen integroimista substanssiopiskeluun korkeakouluissa.

Tietoisuus kielestä näyttää korostuvan tilanteissa, joissa omien kykyjen rajat tulevat vastaan. Valmiuksia ymmärtää ja käyttää kielen tyylillistä vaihtelua niin kirjoituksessa kuin puheessa ja esimerkiksi erilaisten puhutun englannin aksenttien ymmärtäminen näyttäytyivät olennaisina taitoina, joihin voidaan valmentaa jo ennalta. Olennaisina näyttäytyvät aiempien tutkimusten ja selvitysten tapaan (ks. johdanto) myös vuorovaikutus- ja esiintymistaidot sekä tekstilajitaidot. Nämä kytkeytyvät kaikki yhteistyötaitoihin, joiden tukemisen tulisi ulottua koulutuksessa tekstien tuottamiseen saakka – työelämän käytänteissä korostuu tiimityö, eivät yksilösuoritukset. Pääosin haastateltavat

tarkastelevat viestintä- ja kielitaitoja kylläkin yksilöllisinä taitoina, mihin haastattelutilanne kysymysasetelmineen on osittain ohjannut. Yhteistoiminnallisuus todentuu kuitenkin esimerkiksi siinä, miten työnjaosta kerrotaan: työpaikoilla tuetaan ja paikataan kollegoiden kieli- ja viestintätaitoja, ja tehtävät jakautuvat osin sen mukaan, kenellä on esimerkiksi jonkin tietyn kielen osaamista. Vain harvoissa tehtävissä rekrytointi perustuu yksittäisen kielen hallintaan, mutta yksittäisen kielen hallinta voi painaa vaakakupissa silloin, kun työyhteisössä on tietyille kielitaidoille tilausta. Yksittäisten työnantajien tarpeet voivat myös nopeastikin muuttua, ja siksi monipuolinen kielitaito on aina potentiaalinen etu. Usea haastateltava esitti Elinkeinoelämän keskusliiton raporttia (EK 2014) myötäileviä näkemyksiä monipuolisen kielitaidon tarpeesta:

- (21) se on jotenki laajentunu se horisontti ihan hurjasti ja sit nimenomaan arkipäiväistynyt. et se [eri kielten käyttö] ei oo mikään erillinen osa meiän työtä vaan ihan ydinjuttuja. (#2 N-79, Kehittämispäällikkö koulutussektorilla, Hum.)

Aineisto on liian pieni päätelmien tekoon kielenopetuksen kehittymisestä ajassa, eikä ajallisen kehityksen tavoittamiseen ole edes pyritty. Erilaisia kokemuksia ja muistoja opetuksen käytänteistä selittää kuitenkin osittain haastateltujen ikähaitari eli se, että he ovat opiskelleet eri aikoina. Silti tutkimusaineisto antaa tai vahvistaa suuntia korkeakoulujen viestintä- ja kielitaito-opetuksen kehittämiseksi. Aineistossa tulee esimerkiksi esiin, että itse kielitaitovaatimuksia pitäisi kehittää. Varsinkin vieraan kielen hallintaa koskevaa tutkintoasetusta pidettiin muutoilultaan vanhentuneena tai yksipuolisena ja ruotsin kielen asemaa käsiteltiin enemmän kansainvälisen yhteistyön kuin asetustekstissä korostuvan kaksikielisen viranomaisen näkökulmasta.

Aineiston pohjalta voi paikantaa myös joitakin jatkotutkimusteemoja. Tärkeimpinä hahmotan teemat, jotka kohdentuvat työntekijöiden toimijuuteen (*agency*; esim. Ahearn 2001), työyhteisöjen monikielisyyteen ja kielelliseen diversiteettiin (esim. Makoni & Pennycook 2005; Pennycook 2010) sekä kulttuurienvälisen viestinnän kysymyksiin (esim. Dervin & Keihäs 2013; Dervin 2016). Kielikoulutuksen, kielikouluttajien koulutuksen ja opettajien täydennyskoulutuksen tulisi pysyä kiinni ajanmukaisessa tutkimustiedossa, joka koskee kieltä ja vuorovaikutusta toimintana – unohtamatta tutkimustietoa tieto- ja oppimiskäytänteistä sekä siitä, miten oppimista ja osaamista arvioidaan monipuolisesti (ks. esim. Crisp 2012; Thorne 2016). Tutkimustietoa tulisi edelleen kartuttaa arjen käytänteissä elävistä, epävirallisista kielistrategioista, joiden pohjalta voitaisiin kehittää monikielistä ja moniarvoista työkuiltuuria.

Koska haastatteluaineisto on ollut pieni ja painottunut työntekijöihin, jotka käyttävät potentiaalisesti useita kieliä työssään, ei aineistosta voi tehdä yleistäviä päätelmiä siitä, kuinka laaja-alaisesti monikielisyys on yleensä läsnä akateemisen koulutuksen saaneiden työtehtävissä. Aineisto kuitenkin tukee toisaallakin saatuja tuloksia siitä,

että puhe englanninkielistyvistä työelämästä on vain osa kokonaiskuva: työyhteisöjen vuorovaikutus ruohonjuuritasolla on käytännössä monikielisempää kuin niiden mahdollinen virallinen kielipolitiikka, jota aina ei edes ole (Fredriksson ym. 2006; Angouri 2013; Kingsley 2013). Yksilön näkökulmasta kyse on viestintärepertuaareista eli kaikista niistä kielellis-kulttuurisista resursseista, joita vuorovaikutustilanteissa hyödynnetään (ks. esim. Blommaert & Backus 2013; Räisänen 2013, 2014). Etnografista tutkimusta voisi suunnata esimerkiksi siihen, miten tekstit syntyvät työyhteisöissä yhteisöllisinä prosesseina tai millaisia käytänteitä ja prosesseja liittyy yksittäisistä asiakokonaisuuksista viestimiseen. Tällainen tutkimus voisi hyödyttää paitsi kieltenopetusta myös työyhteisöjen kehittämistä.

Korkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämisen yhteydessä on hyvä pohtia, millaiseen kielitietoisuuteen ja viestinnälliseen joustavuuteen akateemisiksi asiantuntijoiksi kasvavia ohjataan ja millaisiin taidollisiin valmiuksiin formaalissa koulutuksessa kannattaa panostaa. Aineistossa läsnä olevat muutoksen kokemukset kannustavat elinikäisen oppimisen taitojen ja dynaamisen kielikäsitteiden tukemiseen osana kielikoulutusta. Voidaan myös asettaa tavoitteeksi, että ei kouluteta uusia sukupolvia vain pärjäämään työmarkkinoilla vaan toimimaan ja uudistamaan käytänteitä työelämässä. Siinä mielessä tulevaisuus on tämän päivän koulutuksen käsissä.

Kirjallisuus

- Ahearn, L. M. 2001. Language and agency. *Annual Review of Anthropology*, 30, 109–137. DOI: 10.1146/annurev.anthro.30.1.109.
- Angouri, J. 2013. The multilingual reality of the multinational workplace: language policy and language use. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34 (6), 564–581. DOI: 10.1080/01434632.2013.807273.
- Barnett, R. 2010. Life-wide education: a new and transformative concept for higher education? Teoksessa N. Jackson (toim.) *Lifewide learning and education e-book*. <http://lifewidelearningandeducation.pbworks.com/w/page/25746260/FrontPage>.
- Blommaert, J. & A. Backus 2013. Superdiverse repertoires and the individual. Teoksessa I. de Saint-Georges & J.-J. Weber (toim.) *Multilingualism and multimodality. Current challenges for educational studies*. Rotterdam: Sense Publishers, 11–32.
- Crisp, G. T. 2012. Integrative assessment: reframing assessment practice for current and future learning. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 37 (1), 33–43. DOI: 10.1080/02602938.2010.494234.
- Dervin, F. 2016. *Interculturality in education. A theoretical and methodological toolbox*. London: Palgrave Macmillan.
- Dervin, F. & L. Keihäs 2013. *Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura Fera.
- EK 2014. *Kielitaito on kilpailuetu. Elinkeinoelämän keskusliiton henkilöstö- ja koulutustiedustelu*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK.
- Eskola, J. & J. Suoranta 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Finlex 2004. Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista 794/2004. Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen palvelu. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040794>.
- Finlex 2013. Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 1039/2013. Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen palvelu. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/2013103>.
- Fredriksson, R., W. Barner-Rasmussen & R. Piekkari 2006. The multinational corporation as a multilingual organization: the notion of a common corporate language. *Corporate Communications: An International Journal*, 11 (4), 406–423. DOI: 10.1108/13563280610713879.
- Gee, J., G. Hull & C. Lankshear 1996. *The new work order. Behind the language of the new capitalism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Heller, M. 2010. The commodification of language. *Annual Review of Anthropology*, 39, 101–114. DOI: 10.1146/annurev.anthro.012809.104951.
- Heller, M. & A. Duchêne 2016. Treating language as an economic resource: discourse, data and debate. Teoksessa N. Coupland (toim.) *Sociolinguistics. Theoretical debates*. Cambridge: Cambridge University Press, 139–156.
- Horppu, R. & T. Lehtonen 2003. *Monipuolinen kielitaito? Selvitys Helsingin yliopistosta valmistuneiden kieliopinnoista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huhta, M. 1999. *Language/communication skills in industry and business – Report for Prolang/Finland*. Helsinki: Opetushallitus.
- Huhta, M. 2010. *Language and communication for professional purposes. Needs analysis methods in industry and business and their yield to stakeholders*. Department of Industrial Engineering and Management Doctoral dissertation series 2/2010. Espoo: Helsinki University of Technology.
- Huhta, M., K. Vogt, E. Johnson & H. Tulkki 2013. *Needs analysis for language course design. A holistic approach to ESP*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, M., P. Nuolijärvi & R. Pyykkö (toim.) 2010. *Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. Helsinki: SKS.
- Kankaanranta A. & L. Louhiala-Salminen 2010. 'English? – Oh, it's just work!': a study of BELF users perceptions. *English for Specific Purposes*, 29 (3), 204–209. DOI: 10.1016/j.esp.2009.06.004.
- Karjalainen, S. & T. Lehtonen 2005. Työnantajien näkemyksiä akateemisten ammattien kielitaitotarpeesta. Teoksessa S. Karjalainen & T. Lehtonen (toim.) *Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito Helsingin yliopistosta valmistuneiden kuvaamana*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 127–163.
- Karlsson, L. & F. Kjisik 2011. Lifewide and lifedeeep learning and the autonomous learner. Teoksessa K. K. Pitkänen, J. Jokinen, S. Karjalainen, L. Karlsson, T. Lehtonen, M. Matilainen, C. Niedling & R. Siddall (toim.) *Out-of-classroom language learning*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 85–106.
- Kingsley, L. 2013. Language choice in multilingual encounters in transnational workplaces. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34 (6), 533–548. DOI: 10.1080/01434632.2013.807271.
- Lappalainen, P. 2015. *Työelämätaidot. Esimiehiin ja alaisiin kohdistuvat osaamisvaatimukset*. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Lehtonen, T. 2011. Language learning at work: masters of law students demonstrating their out-of-classroom learning. Teoksessa K. K. Pitkänen, J. Jokinen, S. Karjalainen, L. Karlsson, T. Lehtonen, M. Matilainen, C. Niedling & R. Siddall (toim.) *Out-of-classroom language learning*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 69–84.

- Lehtonen, T. & S. Karjalainen 2009. Workplace language needs and university language education – do they meet? *European Journal of Education*, 44 (3), 411–420. DOI: 10.1111/j.1465-3435.2009.01398.x.
- Makoni S. & A. Pennycook 2005. Disinventing and (re)constructing languages. *Critical Inquiry in Language Studies*, 2 (3), 137–156. DOI: 10.1207/s15427595cils0203_1.
- Mäkinen, S. 2004. Mitä on organisaation muisti? Käsitemuisti Walkerin ja Avantin mukaan. *Informaatiotutkimus*, 23 (2), 47–55.
- Nissi, R. & S. Honkanen 2016. Aitoa dialogia asiantuntijatyöhön: kielen tuoteistamisen uudet mekanismit vuorovaikutuskoulutusta markkinoivissa kurssikuvauksissa. Teoksessa A. Solin, J. Vaattovaara, N. Hynninen, U. Tiililä & T. Nordlund (toim.) *Kielenkäyttäjät muuttuvissa instituutioissa – The language user in changing institutions*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 184–199.
- Pennycook, A. 2010. *Language as local practice*. London: Routledge.
- Pyöriä, P., H. Melin & R. Blom 2005. *Knowledge workers in the information society. Evidence from Finland*. Tampere: Tampere University Press.
- Reich, R. B. 1992. *The work of nations. Preparing ourselves for 21st-century capitalism*. New York: Vintage Books.
- Räisänen, T. 2013. *Professional communicative repertoires and trajectories of socialization into global working life*. Jyväskylä Studies in Humanities 216. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5470-3>.
- Räisänen, T. 2014. Haasteita ja onnistumisia – suomalaisen insinöörin ajan myötä rakentuva viestintärepertuaari. Teoksessa M. Mutta, P. Lintunen, I. Ivaska & P. Peltonen (toim.) *AFinLA-e: soveltavan kielitieteen tutkimuksia 7*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 163–177.
- Sajavaara, A. & M. Salo 2007. Työelämän kielitaitotarpeet ja kielikoulutus. Teoksessa S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (toim.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Soveltavan kielitutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 233–249.
- Sajavaara, K. & S. Takala 2000. Kielikoulutuksen vaikutus ja tulokset Suomessa. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Näkökulmia soveltavaan kielitutkimukseen*. Soveltavan kielitutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 155–230.
- Sfard, A. 1998. On two metaphors of learning and the dangers of choosing just one. *Educational Researcher*, 27 (2), 4–13.
- Solin, A., N. Hynninen, J. Vaattovaara, U. Tiililä & T. Nordlund (toim.) 2016. *Kielenkäyttäjät muuttuvissa instituutioissa – The language user in changing institutions*. AFinLAN vuosikirja 2016. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- Thorne, S. 2016. Epilogue: open education, social practices, and ecologies of hope. *ALSIC*, 19 (1). <http://alsic.revues.org/2965>.
- Tuomi, J. & A. Sarajarvi 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vaara, E., J. Tienari, R. Piekkari & R. Sääntti 2010. Kieli ja valta fuusioituvassa monikansallisessa yrityksessä. Teoksessa M. Johansson, P. Nuolijärvi & R. Pyykkö (toim.) *Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. Helsinki: SKS, 86–104.
- Virkkula-Räisänen T. 2010. Linguistic repertoires and semiotic resources in interaction: a Finnish manager as a mediator in a multilingual meeting. *International Journal of Business Communication*, 47 (4), 505–531. DOI: 10.1177/0021943610377315.
- Virtanen, A. 2017. The multivoicedness of written documentation: an international nursing student documenting in a second language. *European Journal of Applied Linguistics*, 5 (1), 115–140. DOI: 10.1515/eujal-2015-0015.